

Jäivätkö pienituloiset finanssikriisin jalkoihin?

Niina Inkinen: VTK, tutkimusavustaja, Sosiaalitieteiden laitos, Turun yliopisto

Susan Kuivalainen: VTT, professori, Sosiaalitieteiden laitos, Turun yliopisto
niina.inkinen@utu.fi, susan.kuivalainen@utu.fi

Janus vol. 19 (4) 2011, 369–376

Janus

Suomi on viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana läpikäynyt kaksi poikkeuksellisen voimakasta talouden taantumaa¹. 1990-luvun alun lama (myöhemmin 1990-luvun lama) oli OECD-maiden syvimpiä, ja Suomen kohdalla voidaankin puhua talouskriisistä (Kiander 2002, 47). Vuoden 2008 kansainvälisen finanssikriisin tuoma taantuma (myöhemmin 2000-luvun taantuma) oli niin ikään Suomessa OECD-maiden rajuimpia kokonaistuotannon pudotuksella mitattuna. 1990-luvun laman seurauksista tiedetään suhteellisen paljon, mutta jälkimmäisen taantumien vaikutukset ovat edelleen epäselvät. Lamakokemusten analysoiminen on oleellista päätöksenteon kannalta virheiden välttämiseksi tulevaisuudessa (Kiander 2001, 131). Eurooppaa uhkaava uusi taantuma tekee edellisten taantumien vaikutusten tuntemisen aiempaa tärkeämmäksi.

Ajanjakso kahden taantumien välillä oli myös poikkeuksellinen suomalaisessa yhteiskunnassa. Kansantuote kasvoi nopeammin ja väestön keskimääräiset käytettävissä olevat tulot nousivat enemmän kuin koskaan aiemmin. Väestön hyvinvointi parani usealla eri mittarilla tarkasteltuna. Samaan aikaan erot väestöryhmien välillä kuitenkin kasvoivat, kasvun hedelmien jakautuessa aikaisempaa epätasaisemmin. Tuloterot kääntyivät kasvuun ja tuloköyhyys nousi tuntuvasti. Tulorojen jyrkkää kasvua ilmentää se, että 1980-luvun puolivälin ja 2000-luvun lopun välisenä aikana tuloterot kasvoivat voimakkaimmin OECD-maista nimenomaan Suomessa (OECD

2011). Kehitys merkitsi, että useamman pienituloisen tulotaso jäi entistä kauemmaksi keski-vertotulonsaajasta. Samalla entistä suuremman osan kohdalla pienituloisuus myös pitkittyi. Pienituloiset jäivät kasvun jalkoihin. 1990-luvun laman pitkäksi varjoksi muodostui ennen lähes tuntematon pitkäaikaistyöttömyys. Lama heijastui sosiaaliturvaan ja -palveluihin leikkauksina ja heikennyksinä. Perusturvaetuksien taso jäi jälkeeseen tulokehityksestä ja suuri osa pääasiallisesti perusturvaetuksien varassa elävistä kotitalouksista putosi köyhyysrajan alapuolelle.

Kahden taantumien välistä ajanjaksoa leimaa yhteiskunnan eriarvoistuminen. Tätä kehitystä vasten onkin tärkeää ja mielenkiintoista tarkastella, miten tasa- tai eriarvoisesti 2000-luvun taantuma koski eri tuloryhmiä. Kärsivätkö kaikki tulo- luokat yhtäläisesti taantumasta vai koskiko se enemmän pienituloisia kuin suurituloisia vai vice versa? 1990-luvun alun lama iski väestöön yhtäläisesti, kaikkien käytettävissä olevat tulot laskivat ja jokainen joutui kiristämään vyötä. 1990-luvun lamaan verrattuna 2000-luvun taantumien vaikutukset näyttävät kansantaloudellisten lukujen pohjalta toistaiseksi suppeammilta (Vnk 2011). Ihmisten subjektiivisista kokemuksista viime vuosien taantumien vaikutuksista ei ole tietoa. Pienituloisten kannalta lähtökohdat 2000-luvun taantumaan olivat hyvin erilaiset kuin 1990-luvun alussa. Pienituloisempien tulot kasvoivat huomattavasti ennen 1990-luvun lamavuosia. (Tilastokeskus 2010a.) 2000-luvun taantumien alla pienituloisten työllisyystilanne oli edelleen

huono ja käytettävissä olevien tulojen kehitys suhteessa keskituloihin oli heikko.

Puheenvuorossamme tarkastelemme Turun yliopiston sosiaalipolitiikan oppiaineessa vuoden 2010 alussa kerätyn kyselyaineiston (ns. KONSE-aineisto) pohjalta ihmisten subjektiivisia kokemuksia 2000-luvun taantumasta. Otantakehikon muodosti 18–70-vuotias suomenkielinen väestö, 4 000 otos poimittiin satunnaisotannalla väestörekisteristä. Vastausprosentti oli 52. (Ks. lisää aineistosta esim. Kuivalainen 2011.) Puheenvuorossa tarkastelemme, minkälaisia vaikutuksia taantumalla on ollut ihmisten elämään ja miten se kosketti pienituloisten elämää suhteessa muihin tuloluokkiin? Vastaajia pyydettiin kyselylomakkeessa antamaan arvio siitä, miten nykyinen lama² on heikentänyt heidän taloudellista tilannettaan, työllisyyttään, perhetilannettaan ja luottamustaan tulevaisuuteen. Vastausvaihtoehdot olivat: ei yhtään, vähän, jonkin verran, paljon ja erittäin paljon. Tuloja tarkastellaan tuloviidennesten avulla. Tulot on ekvivaloitu OECD:n modifioidulla skaalalla. Kyseessä on vastaajan itsensä ilmoittamat tulot. Puheenvuorossa vastaajien kokemuksia 2000-luvun taantumasta heijastetaan 1990-luvun laman vaikutuksiin ja saatavilla olevaan tilastotietoon 2000-luvun lopun kehityksestä. Puheenvuoromme empiirinen tarkastelu keskittyy kysymykseen: kärsivätkö pienituloiset eniten talouden taantumissa.

Taantumien vaikutukset perhetilanteeseen ja työllisyyteen

Subjektiivisten kokemusten perusteella 2000-luvun taantuma vaikutti monin tavoin ihmisten elämään. Vähiten se on vaikuttanut perhetilanteeseen, lähes 80 prosenttia ei kokenut lainkaan taantumien heikentävää vaikutusta tähän elämän osa-alueeseen (taulukko 1). He, jotka olivat kokeneet perhetilanteessaan heikennystä, näkivät sitä tapahtuneen vain vähän tai jonkin verran. Tulosten valossa näyttää siltä, että 2000-luvun taantumalla ei ole ollut yhtä suuria vaikutuksia

perhe-elämään kuin 1990-luvun lamalla, joka aiheutti ongelmia lähes kaikissa perheissä (Kiiski 2002, 11).

Perhe-elämä näyttäisi säästyneen 1990-luvun laman koettelemuksilta, kuten työttömyydeltä, konkursseilta ja ylivelkaantumiselta, jotka heijastuivat vahvasti perheisiin aiheuttaen epävarmuutta. Sen lisäksi yhteiskunnassa vallitsi yleinen masentuneisuus, joka usein vaikutti negatiivisesti vanhempien mielialoihin ja heidän jaksamiseen. (Oinonen 1999, 164–165.) Taloudellinen niukkuus oli laman aikana keskeinen parisuhteen laatua heikentävä tekijä (Keurulainen 1998, 138). Parisuhteen kannalta työttömyys ei ollut niin kuormittava asia kuin vakavat taloushuolet ja suurimpia parisuhdeongelmia aiheutti ylivelkaantuminen (Kiiski 2002, 316). Yrityksen ajautuminen konkurssiin heikensi monia parisuhdeita 1990-luvun laman aikana. Parisuhde kärsi myös siitä, että ei puhuttu muusta kuin rahasta. (Numminen 1994, 82.)

Vastausten pohjalta on ilmeistä, että 2000-luvun taantuma on heikentänyt pienituloisten perhetilannetta enemmän kuin suurituloisten (taulukko 1). Korkeimman tuloluokan kohdalla vain 10 prosenttia vastaajista on kokenut taantumien heikentäneen heidän perhetilannettaan. Sen sijaan pienituloisimman tuloviidennoksen kohdalla taantumien vaikutukset perhe-elämään ovat olleet selvästi yleisempiä. Tulosta selittää osaltaan taloudellisen niukkuuden aiheuttamat parisuhde- ja perheongelmat. 1990-luvun laman kokemuksista tiedetään, että taloudellisten olojen heikentyessä elämäntavat muuttuvat, minkä on puolestaan nähty lisäävän perheiden sisäisiä ongelmia (Oinonen 1999, 178).

Pienituloisten joukossa on lisäksi enemmän työttömyyttä. Alimmassa tulodesiiliryhmässä vanhemmat ovat usein alhaisesti koulutettuja ja/tai työttömiä (Mattila-Wirolahti 2006). Työttömyys on kokonaisvaltainen tekijä, joka heijastuu vahvasti myös perhe-elämään heikentäen sitä ja ai-

heuttaen epävarmuutta (Kiiski 2002, 11). Eniten lapsiperheiden kokemuksiin 1990-luvun laman yksittäisistä tekijöistä vaikutti työttömyys, joka heikensi taloudellista toimeentuloa ja perheen ilmapiiriä. Vanhemmat kokivat usein henkistä lamaantumista, minkä seurauksena kaikki perheen jäsenet olivat alakuloisia. Lisäksi vanhempien keskinäiset suhteet usein heikkenivät 1990-luvun laman aikana. (Salmi ym. 1996, 20–63.)

Perhe-elämän ohella taantuma vaikutti myös työllisyyteen. Yli kolmasosa kansalaisista koki, että finanssikriisin laukaisema taantuma aiheutti ongelmia heidän työllisyydessään. Työttömyysaste kääntyi nousuun vuonna 2008 ensimmäistä kertaa sitten vuoden 1994. Työttömyys ei kuitenkaan noussut yhtä korkeaksi kuin 1990-luvulla, jolloin työttömyys muodostui yhteiskunnan vakavimmaksi ongelmaksi. Tuolloin työttömien työnhakijoiden määrä nelinkertaistui ja työttömyydestä tuli useamman perheen arkea. (Rantala & Romppainen 2001.) Siinä missä 1990-luvun lama koski kaikkia väestöryhmiä, näyttäisi 2000-luvun taantuma vaikuttaneen työttömyyteen lievemmin. Esimerkiksi nuorten työttömyysaste oli jälkimmäisessä taantumassa pahimmillaan 14 prosenttia, kun se 1990-luvulla nousi yli 40 prosentin. Suhdanneherkällä rakennusalalla työttömyys paheni 1990-luvun alussa yli 22 prosenttia yhden vuoden aikana kun vuosina 2007–2008 nousu oli vain 10 prosenttia. (Myrskylä 2010.) Kokonaisuudessaan Suomen työmarkkinat ovat selvinneet melko hyvin vuoden 2008 pankkikriisin tuottamasta taantumasta ottaen huomioon tuotannon pudotuksen syvyyden (Freystätter & Mattila 2011, 32).

Näyttää kuitenkin siltä, että pienituloiset ovat joutuneet kärsimään 2000-luvun taantuman työllisyysvaikutuksista useammin kuin suurituloiset. Alimpaan tuloviidennekseen kuuluvista peräti 57 prosenttia arvioi, että taantuma vaikutti negatiivisesti työllisyyteen. Vastaavasti suurituloisista näin koki vain 24 prosenttia. Usein pienituloisimmat ovat alemman koulutuksen omaavia, heillä on heikompi asema työmarkkinoilla ja he elävät useammin perusturvaetuksien varassa. Lisäksi lomautukset ja työttömyys ovat 1990-luvun laman tavoin aiheuttaneet eniten ongelmia perusteellisuuden piirissä, jossa työskentelevät kuuluvat usein juuri alimpaan tuloviidennekseen (Kiander 2001, 30–31; Etna 2008, 4).

Taantuman vaikutukset taloudelliseen tilanteeseen ja tulevaisuuden luottamukseen

Perhe-elämää ja työllisyyttä enemmän 2000-luvun lopun finanssikriisi vaikutti ihmisten taloudelliseen tilanteeseen. Lähes puolet suomalaisista koki taantuman heikentäneen heidän taloudellista tilannettaan (taulukko 1). Subjekttiivisen arvion perusteella 2000-luvun taantumalla oli lähes yhtä mittavat vaikutukset kansalaisten taloudelliseen tilanteeseen kuin 1990-luvun alun lamalla. Vuonna 1994 tehdyn tutkimuksen mukaan 57 prosenttia suomalaisista koki, että heidän taloudellinen tilanteensa oli heikentynyt vuoteen 1988 verrattuna (Välimäki 1994). Taantuman aikainen huono taloudellinen tilanne näyttää olevan yhteinen kokemus suurelle osalle suomalaisista.

Taulukko 1. Kokemukset laman vaikutuksista tuloviidenneksittäin tarkasteltuna, %

	Ei yhtään	Vähän	Jonkin verran	Paljon	Erittäin paljon
Perhetilanteeseen (p < 0,001)					
I	65	14	12	6	3
II	72	17	8	2	1
III	82	9	6	1	1
IV	82	10	7	1	0
V	90	7	2	1	0
Kaikki	78	11	7	2	1
Työllisyyteen (p < 0,001)					
I	44	13	15	13	16
II	62	15	10	8	5
III	73	13	7	4	4
IV	73	14	8	2	3
V	76	15	5	3	1
Kaikki	65	14	10	6	5
Taloudelliseen tilanteeseen (p < 0,001)					
I	35	25	20	13	6
II	41	29	23	6	2
III	57	25	13	4	1
IV	64	21	12	2	1
V	72	18	9	1	0
Kaikki	53	24	16	5	2
Tulevaisuuden luottamukseen (p < 0,001)					
I	24	25	28	13	10
II	27	34	24	13	3
III	33	35	23	7	2
IV	35	39	20	6	1
V	40	38	16	5	1
Kaikki	32	34	22	9	4

1990-luvun lama ja 2000-luvun taantuma näyttävät kuitenkin eroavan vaikutuksiltaan ihmisten taloudelliseen tilanteeseen. Kun 1990-luvun lama alensi suomalaisten elintasoja melko pitkäksi ajaksi, ja hyvinvoinnin laskua aiheutti erityisesti käytettävissä olevien tulojen jyrkkä väheneminen, niin 2000-luvun taantumien vaikutus väestön keskimääräisiin tuloihin on huomattavasti lievempi. Vuosien 1990 ja 1994 välillä kotitalouksien tulot pienenevät yli 10 prosenttia. Pudotus oli jyrkkä ja pitkä, sillä vasta vuonna 2000 tulot palautuivat lamaa edeltäneelle tasolle. (Tilastokeskus 2009.) Tulojen pieneminen johtui palkkatulojen laskusta ja siitä, että yhä useampi kotitalous joutui sosiaaliturvan varaan. 2000-luvun taantumien myötä väestön tulot eivät kääntyneet laskuun, sen sijaan ne jatkoivat

kasvuun, joskin maltillisemmin kuin 2000-luvulla keskimäärin. Samoin kuin 1990-luvun alussa palkkatulojen määrä taloudellisena toimeentulona laski ja saatujen tulonsiirtojen määrä nousi. (Tilastokeskus 2010b.) Finanssikriisistä alkanut taantuma iski erityisesti ylimmän tulo-kymmenyksen tuloihin ja ennen kaikkea suurituloisimpaan prosenttiin, joiden tulot muista tulonsaajista poiketen laskivat. Pienituloisimman tulo-kymmenyksen tulot nousivat vain 0,5 prosenttia, joka on vähemmän kuin keskimäärin väestöllä. (Tilastokeskus 2010b.)

Vaikka suurituloisimmat ovat kokeneet finanssikriisin myötä isoimman reaalisen pudotuksen tuloissaan, niin pienituloiset ovat kokeneet useammin, että 2000-luvun taantuma on heikentä-

nyt heidän taloudellista tilannettaan. Alimmassa tuloviidenneksessä 65 prosenttia koki, että taantumalla on ollut negatiivisia vaikutuksia heidän talouteensa. Ylimmässä luokassa näin koki vain 28 prosenttia. Pienet tulot ovat herkempiä muutoksille. Vähäinenkin muutos taloudellisessa tilanteessa vaikuttaa jokapäiväisten välttämättömien menojen kattamiseen. Suurituloisimmille kotitalouksille, etenkin suurituloisimmalle prosentille, tulojen lasku ei realisoitu samalla tavalla vaikeuksina selviytyä tavanomaisista menoista. Suurituloisilla on pienituloisia useammin paremmat mahdollisuudet realisoida omaisuuttaan. Niin ikään heidän mahdollisuutensa lainata rahaa ystäviltä ja tuttavilta ovat yleensä paremmat. Uusimpien verotietojen valossa näyttää myös siltä, että pudotus suurituloisimpien kohdalla oli lyhytaikainen, sillä vuodesta 2009 vuoteen 2010 omaisuus- ja pääomatulot kasvoivat jälleen selvästi.

2000-luvun taantuma näyttää entisestään heikentäneen pienituloisten asemaa suhteessa muihin. Heikentynyt toimeentulo on ilmennyt myös sosiaalitoimistoissa, joissa asiakasmäärät ovat kasvaneet. Pitkään laskussa ollut toimeentulotuensaajamäärä kääntyi kasvuun vuonna 2009, jolloin tuen saajien määrä lisääntyi noin 11 prosentilla edellisestä vuodesta. Vuonna 2010 kasvu on ollut huomattavasti maltillisempaa. Kuten 1990-luvun laman aikana, taantuma iski vuonna 2009 erityisesti nuoriin, joiden määrä toimeentulotuen asiakaskunnassa lisääntyi edelliseen vuoteen verrattuna 20 prosenttia ja uusien asiakkaiden osalta yli 40 prosenttia. (THL 2010.)

Konkreettista taloudellisen tilanteen heikentämistä ilmentää, lisääntyneiden toimeentulotukiasiakkuuksien lisäksi, asiakasmäärien kasvu kirkon ja avustusjärjestöjen piirissä. Vertailtaessa diakoniatilastoja ennen ja jälkeen talouskriisin voidaan havaita ihmisten heikentynyt talustilanne. Vuodesta 2007 vuoteen 2009 ruoka-avun saajien määrä on noussut 22 prosentilla ja niihin

käytetty rahamäärä 28 prosentilla. Taloudellisten avustusten saajien määrä nousi vain kolmella prosentilla, mutta euromääräinen kasvu oli 27 prosenttia. Kirkon ruoka-avustusten saajia ovat usein yksin asujat ja yksinhuoltajat. Taloudellinen apu suuntautuu usein lapsiperheille, erityisesti yksinhuoltajaperheille. Toimeentulotuki- ja diakoniatyötilastoista ilmenee, että kaikkein pienituloisimpien taloudellinen ahdinko lisääntyi heti talouskriisin alettua ja heikkeni edelleen taantumajan jatkuessa. (Hiilamo & Karjalainen 2010, 103–105.)

Taantumajan aikana kotitalouksien velkaantumisen on jatkunut, ja velkaantumisaste oli vuonna 2009 yli 110 prosenttia. Lisääntyneestä velkaantumuksesta kertoo myös, että vuonna 2005 uusia velkomustuomioita annettiin noin 119 000 ja viisi vuotta myöhemmin vastaava luku oli jo yli 254 000. Samoin uudet maksuhäiriömerkinnät ovat lisääntyneet huomattavasti. Vuonna 2005 uusia maksuhäiriömerkintöjä oli vajaa 500 000 ja vuonna 2010 määrä oli jo yli 1 300 000. (Tiainen 2011.) Uutena ilmiönä 2000-luvulla ovat pikaluotot, jotka tuottavat ongelmia monille kotitalouksille. Vaikka velanhoito-ongelmia on kaikissa väestöryhmissä, tyypillisesti niitä on eniten matalan tulotason ja nuorten kotitalouksilla (Kaartinen & Lähteenmaa 2006).

Eniten 2000-luvun taantuma heikensi ihmisten tulevaisuuden luottamusta. Vain vajaa kolmasosa vastanneista arvioi, että taantuma ei ole heikentänyt heidän luottamustaan tulevaisuuteen. Yli puolet sen sijaan katsoi, että se on heikentänyt tulevaisuuden näkymiä vähän tai jonkin verran ja loput 13 prosenttia koki heikennystä tapahtuneen paljon tai erittäin paljon. Pienituloisimpaan tuloviidennekseen kuuluvista yli puolet oli sitä mieltä, että finanssikriisi on heikentänyt heidän tulevaisuuden luottamustaan jonkin verran tai enemmän, suurituloisimpaan tuloviidennekseen kuuluvista näin koki vain 22 prosenttia. Mitä pienemmät tulot, sitä yleisempiä ovat huolet tulevaisuudesta. Tämä selittynee osaltaan pie-

nituloisten heikommalla työmarkkina-asetmalla ja alhaisemmalla koulutuksella. Taantuman aikaiset epävarmuuden kokemukset lisäävät turvallisuutta ja tulevaisuuden suunnitteleminen pitkällä aikavälillä on mahdotonta, koska ei ole varmuutta toimeentulosta. Ihmiset eivät laman aikana useinkaan ole tietoisia omasta tulevaisuudestaan, vaan siihen liittyy useita riski- ja uhkatekijöitä, mikä heikentää luottamusta tulevaisuuteen. (Salavuo 1996, 201.) Vahvemman työmarkkina-asetman omaavat voivat olla luottavaisempia oman työn jatkuvuudesta ja nopeammasta työllistymisestä. Samoin he todennäköisesti kokevat vaikutusmahdollisuutensa paremmiksi niin tämän päivän kuin tulevaisuudenkin suhteen.

Lopuksi

2000-luvun finanssikriisin laukaisema taantuma vahvisti viimeisen 15 vuoden aikana tapahtunutta eriarvoistumiskehitystä, sillä se kosketti etenkin pienituloisinta väestöryhmää. Parhaiten siitä selvisivät suurituloisimmat. Pienituloisten kokemukset taantuman seurauksista erosivat selvästi suurituloisimpien kokemuksista. Ero oli huomattava etenkin kokemuksissa taantuman kielteisistä vaikutuksista taloudelliseen tilanteeseen. Pienituloisista 65 prosenttia koki taantuman heikentäneen heidän taloudellista tilannettaan, suurituloisista näin koki vain 28 prosenttia. Pienituloisista 19 prosenttia koki taantuman heikentäneen paljon tai erittäin paljon taloudellista tilannetta, suurituloisista vain yksi prosentti. Tuloryhmistä pienituloisimmat kärsivät eniten. Taantumalla oli suurimmat vaikutukset niille, jotka ennen finanssikriisiä olivat jääneet kasvun jalkoihin ja joiden mahdollisuudet selviytyä taantuman yli olivat heikot. Pienituloisten heikentynyt toimeentulo näkyy toimeentulotuen ja kirkon ruoka-avun kasvaneina asiakasmäärinä. Vaikka suurituloisimman prosentin tulot laskivat reaalisesti eniten taantuman aikana, heikkeni taloudellinen tilanne eniten kuitenkin pienituloisten kohdalla. Seuraukset tuloryhmille

ovat olleet samanlaisia myös muissa maissa (ks. Ahrend ym. 2011).

1990-luvun laman on katsottu vaikuttaneen laajasti ja perinpohjaisesti suomalaiseen yhteiskuntaan (Blomberg ym. 2002, 7). Se kosketti kaikkia suomalaisia, lähes jokainen koki jollakin tavoin sen vaikutuksia. 2000-luvun taantuma kohdistui tulojen perusteella tekemämme analyysin pohjalta selkeästi tiettyyn väestöosaan, pienituloisiin. Pienituloiset olivat kaikilla elämän osa-alueilla kokeneet eniten taantuman negatiivisia vaikutuksia. Jatkoanalyysi eri taustatekijöiden yhteydestä lamakokemuksiin on jatkossa tarpeellista.

Vuoden 2008 finanssikriisin laukaisema taantuma vaikutti pienituloisinta tuloviidenestä lukuun ottamatta eniten tulevaisuuden luottamukseen. Kaksi kolmesta suomalaisesta koki sen heikentäneen heidän luottamustaan tulevaisuuteen. Ylimmästä tuloviidenneksestä seitsemän prosenttia koki taantuman heikentäneen paljon tai erittäin paljon heidän tulevaisuuden luottamustaan. Alimpaan tuloviidennekseen kuuluvista näin koki 23 prosenttia. Pienituloisimpien kohdalla laskusuhdanteen vaikutukset olivat suurimmat työllisyyteen, 29 prosenttia koki taantuman vaikuttaneen paljon tai erittäin paljon heidän työllisyyteensä. Vaikka taantuma heikensi monen suomalaisen luottamusta tulevaisuuteen, ero tuloryhmien välillä on kuitenkin ilmeinen, eivätkä vaikutukset tässä mielessä jakautuneet tasa-arvoisesti.

1990-luvun lamaan verrattuna 2000-luvun taantuman seuraukset vaikuttavat lyhytaikaisemmilta ja suuri osa suomalaisista näyttää selvinneen ilman haitallisia vaikutuksia. Siinä missä 1990-luvun alun laman syyt olivat sisäisiä, oli 2000-luvun taantuma ulkopuolelta tullut shokki. 2000-luvun lopun pudotuksesta toivuttiin yllättävänkin nopeasti, etenkin verrattuna 1990-luvun lamaan, jonka seuraukset olivat pitkiä ja laaja-alaisia. 1990-luvun alun taloustilanteen

hoitoa on kritisoitu finanssipolitiikan osalta, joka jarrutti talouskasvua ja ennen kaikkea heikensi työllisyyttä. Työttömyyttä lisännyt politiikka osoittautui erittäin vakavaksi. (Kiander 2001, 133.) Jälkimmäisen laman kohdalla talouspolitiikan on arvioitu onnistuneen huomattavasti paremmin elvyttämisessä. Erityisesti lomautuskäytännöt ovat ehkäisseet laajamittaisemman työttömyysongelman syntymistä. (Freystätter & Mattila 2011, 31).

1990-luvun lama jätti jälkeensä pitkän varjon, joka kohdistui etenkin pysyvästi työttömäksi jääneisiin ja ylivelkaantuneisiin. Pitkäaikaistyöttömyys on kasvanut viime vuosina ja saattaa olla, että osa finanssikriisin vaikutuksista näkyy vasta viiveellä. Myös 2000-luvun taantumalla saattaa olla merkittäviä vaikutuksia eroin yksilötason hyvinvoinnin kehityksessä, etenkin jos pitkäaikaistyöttömyys pysyy korkeana.

Mikäli uhkakuvat uudesta taantumasta toteutuvat, ovat pienituloisimmat jälleen heikoimmasa asemassa. Heidän tulo- ja työllisyyskehitys on ollut heikkoa. Toimeentulokiasiakkuus on edelleen kasvanut. Myös kirkon ja järjestöjen ruoka-avun saajien määrä on pysynyt korkealla. Vuoden 2012 alussa voimaan tulevat korotukset työttömien perusturvaan ja viimesijaiseen toimeentulotukeen sekä parannukset asumistukseen ja kunnallisverotuksen perusvähennyksen korotus vahvistavat pienituloisimpien taloudellista asemaa. Elinkustannusten, etenkin ruoan ja vuokrien, ennakoitu keskimääräistä suurempi nousu heikentää kuitenkin korotusten vaikutusta. Mikäli Suomi ajautuu taantumaa eurokriisin myötä, on tärkeää, että laman hyvinvointia rapauttaviin vaikutuksiin etenkin pienituloisimman väestön kohdalla kiinnitetään entistä enemmän huomioita. Taloudellisesti heikossa asemassa olevat näyttävät kärsivän taloustaantumista eniten.

Viitteet

1 Lamalle ei ole vakiintunutta määritelmää, sillä tarkoitetaan yleensä tavallista pidempää ja syvempää talouden matalasuhdannetta. Vakiintuneen käsityksen mukaan talous on taantumassa, jos tuotanto vähenee kahden peräkkäisen vuosineljänneksen ajan. Vuosien 2008–2009 finanssikriisistä ja sitä seuranneesta reaalityönnön taantumasta puhutaan yleisesti joko finanssikriisinä tai taantumana, lama-käsitettä on käytetty harvemmin.

2 Kyselylomakkeessa kysyttiin laman, ei taantumana vaikutuksista.

Kirjallisuus

Ahrend, Rudiger & Arnold, Jens & Moeser Charlotte (2011) *The Sharing of Macroeconomic Risk: Who Loses (and Gains) from Macroeconomic Shocks*. OECD Economics Department Working Papers No. 877, Paris: OECD. [online]. <URL: <http://dx.doi.org/10.1787/5kg8hw5467wd-en>>. Luettu 1.11.2011.

Blomberg, Helena & Hannikainen, Matti & Kettunen, Pauli (2002) *Lamafatalismin historiallinen ja vertaileva kritiikki*. Teoksessa Helena Blomberg, Matti Hannikainen & Pauli Kettunen (toim.) *Lamakirja*. Turku: Kirja-Aurora, 7–13.

Eta (2008) *Finanssikriisi: Miten maailma on muuttunut?* [online]. <URL: http://www.eta.fi/files/2192_finanssikriisi_tiedote.pdf>. Luettu 19.2.2010.

Freystätter, Hanna & Mattila, Veli-Matti (2011) (toim.) *Finanssikriisin vaikutuksista Suomen talouteen*. Teoksessa *Finanssikriisin reaalityönnön taloudelliset vaikutukset Suomessa: alustava kokonaisarvio*. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 7/2011. Helsinki, 11–46.

Hiilamo, Heikki & Karjalainen, Jouko (2010) *Köyhät talouskriisin kurimuksessa*. Teoksessa Heikki Taimio (toim.) *Hyvinvointivaltion suunta- nousu vai lasku?* Helsinki: TSL ry, 90–107.

Kaartinen, Risto & Lähteenmaa, Jaana (2006) *Miten ja mihin nuoret käyttävät pikavippejä ja muita kulu- tusluottoja*. Rahoitetut tutkimukset. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö.

Keurulainen Marita (1998) *Elämää perheinä 1990-luvun Suomessa*. Acta Universitatis Tampensis 598. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Kiander, Jaakko (2001) 1990-luvun talouskriisi. Suomen Akatemian tutkimusohjelma: Laman opetukset. Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset. Helsinki: VATT.
- Kiander, Jaakko (2002) 1930-luvun pulakausi ja 1990-luvun talouskriisi. Teoksessa Helena Blomberg, Matti Hannikainen & Pauli Kettunen (toim.) Lama-kirja. Turku: Kirja-Aurora, 47–69.
- Kiiski, Jouko (2002) Rakkaus lamassa. Parisuhdeongelmat ja 1990-luvun talouskriisi. Jyväskylä: Gummerus.
- Kuivalainen, Susan (2011) Suomalaisen mielipiteet vähimmäisturvan tasosta vuosina 1995–2010. Yhteiskuntapolitiikka 76 (4), 373–387.
- Mattila-Wiro, Päivi (2006) Changes in the distribution of economic well-being in Finland. *Vatt research* 128. Helsinki: VATT.
- Myrskylä, Pekka (2010) Taantuma ja työttömyys. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 57/2010. Helsinki.
- Numminen, Maaria (1994) Kadotettu kunnia - tutkimus ylivelkaantuneista. Turku: Turun yliopisto.
- OECD (2011) Growing income inequality on OECD countries: what drives it and how can policy tackle it. OECD Forum on Tackling Poverty. Paris: OECD.
- Oinonen, Eriikka (1999) Perheet ja pärjääminen. Teoksessa Raimo Blom (toim.) Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta. Helsinki: Gaudeamus, 163–191.
- Rantala, Juha & Romppainen, Antti (2001) Lama-aikana työttömyyttä kokeneiden nuorten tilanne laman jälkeen. Teoksessa Seija Ilmakunnas (toim.) Työmarkkinat testissä. Helsinki: VATT, 157–171.
- Salavuo, Kari (1996) Palaako köyhyys suomalaisen sosiaalipolitiikan haastajaksi? Teoksessa Olli Kangas & Veli-Matti Ritakallio (toim.) Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Helsinki: Stakes, 201–209.
- Salmi, Minna & Huttunen, Jouko & Yli-Pietilä, Päivi (1996) Lapset ja lama. Stakes raportteja 197. Jyväskylä: Gummerus.
- THL (2010) Toimeentulotuki 2009. [online]. <URL: <http://www.stakes.fi/Fl/tilastot/aiheittain/Sosiaalipalvelut/Toimeentulotuki/vuositilasto.htm>>. Luettu 12.10.2011
- Tiainen, Pekka (2011) Esitys. Työttömien valtakunnallinen yhteistyöjärjestön TVY:n seminaari. Helsinki 14.9.2011.
- Tilastokeskus (2009) Kotitalouksien tulot sosioekonomisen aseman mukaan 1990–2007. [online]. <URL: http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/tul/tjt/tjt_fi.asp>. Luettu 16.4.2010.
- Tilastokeskus (2010a) Tulojakotilasto 2008, pientuloisuus (ennakko). [online]. <URL: http://www.stat.fi/til/tjt/2008/01/tjt_2008_01_2010-01-26_tie_001_fi.html>. Luettu 12.10.2011.
- Tilastokeskus (2010b) Tulonjaon kokonaistilasto 2009. [online]. <URL: http://www.stat.fi/til/tjkt/2009/tjkt_2009_2010-12-17_tie_001_fi.html>. Luettu 12.10.2011.
- Välimäki, Kari (1994) Tiivistelmä. Teoksessa Kotitalouksien taloudelliset muutokset nousukaudesta lamaan 1998-1993. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 63–73.
- VNK (2011) Finanssikriisin reaali-taloudelliset vaikutukset Suomessa: alustava kokonaisarvio. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 7/2011. Helsinki.